

IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA TIBBIY XIZMATLAR BOZORINI RIVOJLANTIRISH

Mamadjanova Tuygunoy Axmadjanovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti "Iqtisodiyot" kafedrası mudiri, PhD, dotsent

Avazova Madina Abdisamiyevna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8254092>

Zamonaviy iqtisodiyot bozor iqtisodiyotidir. Iste'molchi uchun kurashayotgan xo'jalik sub'ektlari dinamik rivojlanayotgan, murakkablashib, o'zgaruvchan, o'zgaruvchan bo'lgan ma'lum bir mahsulot bozorida faoliyat ko'rsatadi. Har bir xo'jalik yurituvchi sub'ekt o'z faoliyatida bozorning ishlash xususiyatlari va rivojlanish tendentsiyalarini hisobga olishi shart. Bu mijozlar uchun raqobatchilarga qarshi kurashda g'alaba qozonish va tejamkor ishlash imkonini beradi.

Ehtiyojlar ierarxiyasida salomatlikni saqlash zarurati birinchi o'rinni egallaydi. Tibbiy xizmatlar bozorida tovar mahsulot emas, balki sog'liqdir, uning asosiy omili ushbu xizmatlardir [2]. Tibbiy xizmatlardan foydalanish natijasida salomatlik holatining yaxshilanishi kutilmoqda. Sog'lom odam faol bo'lish, hayotning turli sohalarida o'zini anglash imkoniyatiga ega. Hozirgi vaqtda "tibbiy xizmat" va "tibbiy yordam" atamaları ko'pincha sinonim sifatida ishlatiladi. Biroq, ular bir xil emas. Tibbiy yordam inson salomatligini saqlash va tiklash maqsadida tibbiy ma'lumotga va tegishli malakaga ega bo'lgan xodimlar tomonidan amalga oshiriladigan terapevtik-profilaktika tadbirlarini amalga oshirish orqali ko'rsatiladi. Ushbu tadbirlar birinchi navbatda tibbiy aralashuv texnologiyasi bilan bog'liq va bozor mexanizmi tomonidan vositachilik qilmaydi [1].

Davlat o'z fuqarolariga majburiy tibbiy sug'urta tizimi orqali ko'rsatiladigan tibbiy yordamni kafolatlaydi. Mamlakatimiz aholisiga davlat va shahar tibbiyot muassasalarida, tez tibbiy yordam stansiyalarida tibbiy yordam ko'rsatilmoqda. Adabiyotlarni tahlil qilish hozirgi vaqtda "tibbiy xizmatlar bozori" atamasini ta'riflashda birlik yo'q degan xulosaga kelishga imkon beradi.

Shunday qilib, L.V.Bulgakova bu qonunlarga muvofiq tashkil etilgan birja, deb hisoblaydi tovar ishlab chiqarish va muomalasi, tovar ayirboshlash munosabatlarining yig'indisi. Ushbu bozorni bemorlar va shifokorlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmi, ya'ni talab va taklif munosabatlari sifatida tavsiflash mumkin [3].

Bizning fikrimizcha, tibbiy xizmatlar bozorini tibbiy xizmatlarni sotish va iste'mol qilish sohasidagi bozor sub'ektlari o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar tizimi sifatida ta'riflash mumkin, bunda ularning etkazib beruvchilari va iste'molchilari bir-birlari bilan raqobat muhitida o'zaro munosabatlarga ega. qaytariladigan shartnoma. Tibbiy xizmat -bu kasalliklarning oldini olish, ularni tashxislash va davolashga qaratilgan, mustaqil yakuniy qiymatga va ma'lum xarajatlarga ega bo'lgan hodisa yoki tadbirlar majmuasidir. Bu pullik xizmatlar bo'lib, ular pullik shartnoma tuzishni nazarda tutadi. Bunday xizmatlarning xususiyatlari va xususiyatlari Fuqarolik Kodeksida keltirilgan. Tahlil va natijalar Tibbiyot muassasalari faoliyatining natijasi bozorda sotiladigan tibbiy xizmat ko'rinishidagi mahsulotdir. Iste'molchilar bunday xizmatni o'zlari kerak bo'lgan va to'lashga tayyor bo'lgan zarur tovar sifatida sotib oladilar. Tibbiy xizmat bozor mexanizmi ta'sirida, ya'ni talab va taklifning o'zaro ta'siri ostida o'zgaruvchanlar toifasiga kiradi. Talab

iste'molchilarning (bemorlarning) ehtiyojlari asosida shakllanadi, taklifni amalga oshirish turli tibbiyot muassasalari tomonidan amalga oshiriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, bemorlar bozorda nafaqat jismoniy shaxslar, balki davlat, sug'urta tashkilotlari tomonidan ham taqdim etiladi. Tibbiy xizmatlar bozori bugungi kunda mustaqil bozor tuzilmasi sifatida qaraladi. Tibbiy xizmatlar bozori bozor tuzilmasi sifatida o'ziga xos xususiyatlarga ega: shunga o'xshash xizmatlarni, shuningdek, o'rinbosar xizmatlarni taklif qiluvchi korxonalarning ko'pligi; talab va taklifning o'zaro ta'siri natijasida bozor kon'yunkturasining o'zgarishi; aniq vaziyatni hisobga olgan holda narx takliflarini aniqlash tartibi; iste'molchilar tomonidan o'zgaruvchan ehtiyojlar tufayli takliflarning o'zgarishi va boshqalar. Tibbiy xizmatlar bozori murakkab ijtimoiy-iqtisodiy tizim bo'lib, u turli xil funktsiyalarni bajaradigan turli xarakter vamazmundagi elementlarni o'z ichiga oladi. Tizimning o'zaro bog'liq bo'lgan asosiy elementlari aholi va bemorlarga tibbiy xizmat ko'rsatuvchi muassasalardir. Bundan tashqari, tizim bilvosita elementlarni o'z ichiga oladi: litsenziyalar beruvchi va tibbiyotmuassasalarini sertifikatlovchi davlat organlari; xizmatlar sifatini nazorat qiluvchi jamoat tashkilotlari; vositachilar. Vositachilar -bu majburiy tibbiy sug'urta fondlari va qo'shimcha tibbiy sug'urta va boshqalar tomonidan taqdim etilgan sug'urta tashkilotlari.

Tibbiy xizmatlar bozori murakkab tizim bo'lib, tabiiyki, nafaqat umumiy, balki o'ziga xos xususiyatlarga ham ega. Tizim shunchaki bir-biridan farq qiluvchi elementlarning yig'indisi emas; ular bir-biriga bog'langan va ularning harakatlari bir-birining holatiga ta'sir qiladi. Shunday qilib, tibbiy xizmatlar bozorida bemorlar talabi ta'sirida tibbiyot muassasalarining taklifi ham tibbiy xizmatlar turlari bo'yicha, ham qo'llaniladigan texnologiyalar bo'yicha, xizmat ko'rsatish darajasi bo'yicha o'zgarib bormoqda. Tizim kategoriyasi sifatida ushbu bozor ko'p funktsiyaliligi bilan ajralib turadi va iste'molchi (bemorlar), ishlab chiqarish (tibbiyot muassasalari), vositachilik (sug'urta tashkilotlari), nazorat, tahliliy va axborot (davlat va jamoat tashkilotlari) funktsiyalarini amalga oshiradi. Har qanday mahsulot yoki xizmat bozori statik emas, u doimo talab sohasida ham, taklif sohasida ham o'zgarib turadi. Tibbiy xizmatlar bozorining moslashuvchanligi tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashish zarurati sifatida namoyon bo'ladi. Ikkinchisi kasalliklarning yangi turlarining paydo bo'lishi, bemorlarning sog'lig'i holatining o'ziga xos xususiyatlari, ularning xizmatga haq to'lash qobiliyati, yangi kasalliklarning rivojlanishi tufayli yuqori darajadagi o'zgaruvchanlik bilan tavsiflanadi. Kasalliklarni davolash, tashxislash va oldini olish texnologiyalari va usullari, qonun hujjatlarini yangilash. Har qanday boshqa tizim singari, tibbiy xizmatlar bozori elementlarining faoliyati ham qat'iy qoidalarga muvofiq ishlay olmasligi sababli tasodifiydir. Bunday stokastiklik bozorning tashqi va ichki jarayonlari bilan bog'liq bo'lib, unga ko'plab omillar, jumladan epidemiyalar, mojarolar, mamlakat aholisining sog'lig'i holati va boshqalar ta'sir qiladi. Tashqi va ichkimuhitda ro'y berayotgan o'zgarishlar mavjud tizimda o'z aksini topib, bozor ham miqdor, ham sifat jihatidan dinamik rivojlanmoqda.

Pullik tibbiy xizmatlarga muhtoj bemorlar soni ortib bormoqda, ularning turlari ham ortib bormoqda. Innovatsion yo'nalishlar bilan o'zaro hamkorlik, yuqori texnologiyalardan foydalanish davolash, diagnostika va profilaktikaning yangi usullarini qo'llash imkonini beradi. Iqtisodiy kategoriya sifatida tibbiy xizmatlar bozori quyidagi holatlar bilan tavsiflanadi: -jarayonning yuqori darajadagi o'zgaruvchanligi; -kapital aylanmasining yuqori

darajasi; -faoliyat natijasining noaniqligi;-taklif etilayotgan xizmatlarning farqlanishini oshirish va ularning doimiy o'zgarishi;-mijozga individual yondashuv;-hududiy harakatlanish imkoniyati;-Muhim xavflar.Tibbiy xizmatlar ma'lum foyda keltiradi. Ularga ega bo'lishning hal qiluvchi momenti insonning o'z sog'lig'ini saqlash va yaxshilashga bo'lgan ehtiyojdir, bunda I. A. Tog'unov tibbiy ehtiyojni "... sog'lig'ining etishmasligi" ning ongli yoki aniq tuyg'usi deb tushunadi [4].

Ushbu xizmatlar o'zlarining atipikligi, xususan, quyidagi xususiyatlar mavjudligi sababli an'anaviy bozor mexanizmining ishlashini buzadi:

-xizmatlar hajmi iste'molchi tomonidan emas, balki ishlab chiqaruvchi tomonidan belgilanadi;

-iste'mol ta'sirining ushbu xizmatdan foydalanmaydigan shaxslarga tarqalishi;

-xizmatlar sifatini baholashda qiyinchilik;-ijtimoiy yo'nalish.

Tibbiy xizmatlar bozori taqdim etilayotgan foyda tufayli o'ziga xoslik bilan ajralib turadi. Tibbiy xizmatlarning natijasi ko'p jihatdan shaxsiy omilga bog'liq: shifokorning malakasi va bemorning sog'lig'i holati. Iste'molchining xizmatni sotib olish to'g'risida qaror qabul qilish va uning hajmining etarliligi, sifati va narxini baholash uchun zarur bo'lgan bilimga ega emasligi talab va taklif o'zaro bog'liqligi mexanizmini buzadi.Tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni, shuningdek, so'nggi yillardagi pullik tibbiy xizmatlar bozorining samaradorlik ko'rsatkichlarini tahlil qilish, birinchi navbatda, uning kengayish tendentsiyasi mavjudligi to'g'risida xulosa chiqarish imkonini beradi; ikkinchidan, raqobatning kuchayishi haqida.

Tibbiy xizmatlar bozori rivojlanishining asosiy tendentsiyalari quyidagilardan iborat:

- pullik xizmatlar ulushini oshirish;-xizmatlar doirasini kengaytirish;
- texnologik komponentni modernizatsiya qilish;
- bozor texnologik tuzilmasini birlamchi, ixtisoslashtirilgan va yuqori ixtisoslashtirilgan xizmatlar o'rtasida qayta taqsimlash;
- ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning yuqori sur'atlari va yangi texnologiyalarning rivojlanishi;- klinik amaliyotni takomillashtirish;
- yuqori texnologiyali xizmatlar narxining o'sishi;
- davlat tibbiyot muassasalari tomonidan demping narxlaridan foydalanish tufayli bozor rivojlanishiga to'sqinlik qilish;
- pullik muassasalar hajmining kengayishi, tijorat muassasalari profilining kengayishi, tarmoqlarning paydo bo'lishi;
- tibbiyot muassasalarining brendlarini shakllantirish.

References:

1. Арабчиков К. Н. Проблемы конкурентоспособности в системе российского здравоохранения / К. Н. Арабчиков // Вестник АКСОР. –2009. –No 1. –С. 30–32.
2. Mamadjanova, T., & Normurodov, A. (2022). Improving the Efficiency of Cultivation and Export of Agricultural Products: In Case Surkhandarya.Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN,2249(0892).
3. Mamadjanova, T. A. (2020). Ways of the Marketing Strategy Forming of Fruit and Vegetable Products.Asian Journal of Technology & Management Research [ISSN: 2249–0892],10(01).3.Mamadjanova, T. (2020). МЕБА-САБЗАВОТ КОРХОНАЛАРИДА

ЭКСПОРТГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЯЛАРИНИ ИШЛАБ
ЧИҚИШ.Архив научных исследований,33(1).

4. Mamadjanova, T. (2020). ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ САВДО ВА УНИНГ
ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ.Архив научных
исследований,33(1).

5. Mamadjanova, T. A., & Baymirzaev, D. N. (2019). The possibility of increasing the
export potential of fruits and vegetables in Uzbekistan.Scientific and Technical Journal of
Namangan Institute of Engineering and Technology,1(3), 120-124.

6. Mamadjanova, T. (2020). Uzbekistan's agricultural export competitiveness in
russia.Архив научных исследований,33(1).

7. Mamadjanova, T. UZBEKISTAN'S AGRICULTURAL EXPORT COMPETITIVENESS IN
RUSSIA.



INNOVATIVE
ACADEMY